

opinie

Hoe het middenveld te muilkorven

DIVERSITEIT Een drooglegging van het Minderhedenforum wordt een mokerslag voor veel organisaties in het socioculturele middenveld, vrezen wetenschappers. Een belangrijke stem van minderheden dreigt de mond te worden gesnoerd.

Ilke Adam, Orhan Agirdag, Saloua Berdal, Pascal Debruyne, Nadia Fadil, Dirk Jacobs, Iman Lechkar, Florian Trauner, Pieter-Paul Verhaeghe, Hannah Vermaut, Sophie Withaekx
Wetenschappers verbonden aan Vrije Universiteit Brussel, KU Leuven, Odisee Hogeschool, Universit  Libre de Bruxelles, Maastricht University.

Toen het Minderhedenforum in 2002 werd opgericht, kwam het als sluitstuk van een beleid dat gericht was op de organisatie van socioculturele minderheden. Het minderheden-decreet van 1998 beschouwde de zelf-organisaties van migranten, die toen als tweede pijler bestonden naast de integratiesector, als belangrijke partners van de overheid. Het Minderhedenforum werd als koepelorganisatie opgericht om 1.800 lokale verenigingen samen te brengen die gegroepeerd staan onder de structuur van tien etnisch-culturele federaties. Zij vormden lang de ruggengraat van de organisatie. En op die manier kon de organisatie bottom-up het beleid adviseren door signalen uit het terrein op te vangen.

In die twee decennia heeft de organisatie een onvergange plaats in het socioculturele landschap opgenomen. Het Minderhedenforum was een van de eerste organisaties om de beluiden rond het gebrek aan diversiteit in de media. Het was het Minderhedenforum dat niet-Belgen ruim kon sensibiliseren omtrent het gebruik van hun kiesrecht. Het was ook het Minderhedenforum dat, samen met andere organisaties, een speerpunt maakte van praktijktesten of met Mentor2Work, minderheden wil ondersteunen in hun zoektocht naar werk.

Bonding and Bridging

Verder is de organisatie ook een belangrijke stem voor 'de minderheden-sector'. De tweejaarlijkse Openfo-

rumdag van het Minderhedenforum, dat vergelijkbaar is met de jaarlijkse Vrouwendag, is voor vele organisaties een onmisbare dag. Om al die redenen was en is het Minderhedenforum een gegeeerd partner in samenwerking met Belgische overheden (Vlaams en Brussels) en in Europese samenwerkingsverbanden.

Wil Bart Somers dan vooral 'happy diversity'-verhalen, en minder de verhalen die problemen aankaarten?

De jongste vijftien jaar stellen we een verschuiving vast in het beleid van de Vlaamse regering. Met het inburgeringsbeleid werd in 2004 het sein gegeven voor een andere kijk op het middenveld, waarbij vooral etnisch-culturele minderheden werden gevierd. Deze werden als te weinig verbindend gezien. Het is alsof je een organisatie zoals de Vrouwenraad of Cavarria zou verwijten dat ze te veel vrouwen of lgbtqi samenbrengen. Eenzelfde visie vinden we vandaag terug in de verantwoording van de nakende beslissing van Vlaams minister van Gelijke Kansen Bart Somers (Open VLD) om de financiering van het Minderhedenforum stop te zetten.

Nochtans tonen vele wetenschappelijke studies aan dat zelforganisaties een belangrijke rol spelen in de participatie en inclusie van etnisch-culturele minderheden in Europa. Naast het samenbrengen van verschillende groepen binnen de gemeenschappen (vrouwen, jongeren) fungeren deze organisaties ook vaak als brug tussen het beleid en de doelgroep en andere sectoren ('bonding and bridging'). Vele nieuwe talenten met een migratie-achtergrond die vandaag onze Vlaamse samenleving verrijken, zijn vaak via zo'n zelforganisatie gepasseerd of hebben hun eerste werkervaring te danken aan de netwerken die ze er konden opbouwen.

Assimilatiepolitiek

De beslissing van Somers lijkt op een verontrustende trend te wijzen, waarbij in heel Europa het kritische middenveld aan banden wordt gelegd, met een krimpende ruimte voor mensenrechtenorganisaties, journalisten en academici die het beleid in vraag stellen. Een levendige liberale democratie ondersteunt nochtans net die actoren. Wil Bart Somers dan vooral 'happy diversity'-verhalen, en minder de verhalen over problemen die opgelost moeten worden om tot gelijke kansen te komen?

Het stopzetten van het Minderhedenforum is de laatste dominosteen in een reeks van beleidskeuzes die de rijke integratiepraktijk vanuit autonoom initiatief knuikt. Het is een voortzetting van een nationalistisch beleid, gericht op assimilatie, die in

'Superdiverse' grootsteden vragen om een

het gereageerd extra geaccentueerd is door vooronderhandelingen met het Vlaams Belang, maar nu met liberale accenten het zogenaamde 'groepsdenken' moeten overstijgen.

Superdiverse grootsteden

Parallel daaraan staat ook het gegeven dat de multiculturele realiteit van vandaag veranderd is. De superdiverse context van onze grootsteden vraagt om een gedifferentieerde aanpak. De verzuchtingen van gediplomeerde derde generatie-Vlaamelingen

column

Ariane Bazan

Verzoenen is een oefening in bescheidenheid

Velen kennen van Sigmund Freud het begrip 'incest-verbod', maar weinigen kennen de positieve tegenhanger, het 'exogamiegebod'. Om rivaliteiten binnen de groep niet tot groot geweld te laten oplopen, moeten we huwelijkspartners buiten de stam vinden, en zo een voortdurende stammenvermenging in de hand werken. Freud steunt voor deze veronderstelling op het werk van Charles Darwin over de 'primitieve horde'. Wat hij bedoelt, is dat beschaving pas mogelijk is, wanneer we de andere (de mens met een andere taal, andere gebruiken, andere kenkens) in de eigen intimiteit verwelkomen, en dit in de meest prozaïsche betekenis van het woord 'verwelkomen'. Pas de ontmoeting met het verschil vraagt om liefde die verder reikt dan eigenliefde.

Empathie is de veelgevierde waarde van liefde voor wie we begrijpen, voor wie reageert zoals we zelf zouden reageren. Dat is een spiegeling die ook sterk aanwezig is bij andere zoogdieren. Maar het exogamiegebod is van een andere orde: het veronderstelt dat liefde zich pas in

het verschil kan tonen. 'Wat je me hier nu zegt en wat je hier nu doet, dat begrijp ik echt niet, dat werkt zelfs op mijn zenuwen, maar kom hier in mijn armen, en probeer het me nog eens uit te leggen, ik luister.' Altruïsme is het omhelzen van het verschil, van de 'vreemde', de ander, voor wie we weinig empathie kunnen opbrengen, maar daarom niet minder liefde. Zo is altruïsme wat het verschil maakt tussen dier en mens, en tussen een horde en een beschaving.

Er zijn perioden in de geschiedenis waarbij groepen mensen wat meer horden worden. Zo zijn er nu misschien horden mensen die in het gevaar van het virus geloven, en horden die er niet in geloven, horden mensen die voor Trump stemmen of horden die voor Biden kiezen. Zulke horden radicaliseren wanneer mensen denken dat anderen hen veroordelen of misprijzen, of niet respecteren. De tijden van de horden zijn grimmige tijden want ze zijn vaker de voorbode van erger. In zulke tijden horen we bij alerte politici en media steeds vaker het woord 'verzoening'. Dat woord is geen toeval.

Wanneer de maatschappij in kampen dreigt uiteen te vallen, moeten we iets doen wat wellicht moeilijker is dan een virus bemeesteren of een vaccin ontwikkelen, namelijk met liefde luisteren. Verzoenen vraagt om te beginnen liefde voor hen die je moeilijk of niet kan begrijpen of voor hen die je boos maken – omdat ze massaal gaan winkelen, of geen mondkapjes opzetten. Of omgekeerd, omdat ze een orthodoxe lockdown verdedigen. In het algemeen, omdat ze visies verdedigen die haaks staan op de eigen visies. Toch is het wellicht de enige formule om binnen de beschaving te blijven en

Wanneer de maatschappij in kampen dreigt uiteen te vallen, moeten we iets moeilijks doen, namelijk met liefde luisteren

gedifferentieerde aanpak' Hier een winkelstraat in Borgerhout. © Kristof Vadiño

met migratirooten zijn niet vergelijkbaar met die van een nieuwkomer of een woonwagenbewoner die zijn standplaats dreigen te verliezen. Deze superdiversiteit veronderstelt verschillen in aanpak en methodes, maar die waren ook aanwezig in het Minderhedenforum.

In haar nieuw ingediend erkenningsdossier stelde het Minderhedenforum een plan voor om aan die nieuwe uitdagingen tegemoet te komen. Het is daarom onbegrijpelijk dat de minister deze transitie geen kans

gaf, en de weg vooruit nam met een onbekende organisatie.

Er is meer Minderhedenforum nodig, niet minder. Er moet plaats zijn voor nieuwe initiatieven. Maar die vervangen geen brede koepel of netwerkorganisatie met een geschiedenis van twintig jaar en de nodige knowhow om zich aan te passen aan haar tijd. Met deze radicale zet dreigt de Vlaamse overheid een stuk migratiegeschiedenis weg te wissen, en ook haar eigen geloofwaardigheid te ondergraven.

te voorkomen dat deze samenleving dan wel het virus zal overleven maar niet de door de pandemie veroorzaakte verdeeldheid.

Bij zo'n verzoening is ook een ander element cruciaal: we mogen het relationele niet met het relativerende verwarren. De inzet is de band precies omdat de band de inzet is, is de inzet automatisch ook de waarheid. Een spreken dat geen waarheidsstrevens zou zijn, is als drijfzand voor de sociale band. Niet enkel is het zo dat als we standpunten niet empirisch kunnen aftoetsen, elke uitwisseling een machtsstrijd wordt. Wie het meest overtuigend kan spreken, wordt het meest gehoord. Maar bovendien, als we niet compromissloos voor de waarheid gaan – bijvoorbeeld om makkelijker tot consensus te komen – lopen we het bijkomende gevaar om door die waarheid achterhaald te worden, waarbij de hele band in vraag wordt gesteld. Consensus als criterium voor wetenschap, zoals filosoof Maarten Boudry laatst stelde, is bijzonder delicaat en glibberig. Consensus is zeer onderhevig aan modes en sociale afstemmingsmecha-

nismen, die als sluipwegen de productie van waarheid ondermijnen. Dit is op zijn beurt bijzonder schadelijk, omdat we dan geen onafhankelijke vertrouwensbron hebben waarvoor verzoening kan worden georganiseerd. 'Officiële' consensus is eigenlijk niet meer dan een 'tit for tat'-spiegelreactie, als antwoord op een alternatieve consensus, en kan boosheid en dus verdeeldheid verder aanzwengelen.

Nee, verzoening bereiken we niet door aan de ene of andere kant van de verdedigingslinie met de spierballen te rollen. Het vraagt dat we de gespannen evenwichtsoefening volhouden tussen een onvoorwaardelijke liefde voor mensen en een compromissloos waarheidsstreven. Het is een dubbele oefening in bescheidenheid, bescheidenheid jegens anderen en bescheidenheid jegens de waarheid. Of hoe we beschaving niet door geweld maar wel door terughoudendheid kunnen heroveren.

Ariane Bazan is hoogleraar klinische psychologie en psychopathologie aan de ULB. Haar column verschijnt vierwekelijks op donderdag.

Met de 'open-toe-open toe'-aanpak is de rek er stilaan uit

CULTUUR Het is stil in de musea en op veel andere erfgoedplekken, betreurt Olga Van Oost. Hoog tijd om na te denken hoe dat anders kan worden geregeld.

De herfstvakantie is voorbij. Het was over de koppen lopen op de Kalmthoutse Heide en in andere natuurgebieden. Stil was het in de musea en veel andere erfgoedplekken. De deuren moesten per direct toe. Daar liet de communicatie van de overheid geen twijfel over bestaan. De razendsnelle verspreiding van het virus dwingt de regeringen van ons land nu eenmaal tot snelle, doortastende maatregelen. Het is nu wachten, en hopen dat de cijfers verder in de goede richting blijven gaan.

Dan komt er wel weer een moment waarop het 'normale leven' zo goed mogelijk zal worden hervat. Alles wat nu gesloten is, gaat dan weer open. Maar voor hoe lang? Als ik de experts goed beluister, komt er nog een derde golf, en misschien zelfs nog een volgende. Wat als die golven blijven komen, of van langere duur zijn?

Iedereen aan boord houden

Open-toe-open-toe: zullen we het virus zo bedwingen? Op korte termijn zal dat vast wel zo zijn. Maar is dit de manier om er als samenleving op een menselijke manier en op langere termijn mee om te gaan? Ik betwijfel dat.

Het gejojo heeft nu al een effect op de mentale en financiële gezondheid van ons allen, en van cultuurwerkers en cultuurhuizen in het bijzonder. We hebben de mond vol van 'veerkracht'. Wel, na acht maanden merk ik dat er bij velen kracht noch veer is. Je hoeft echt geen waarzegger te zijn om vooruit te kunnen kijken: we zullen nog veel mensen verliezen, en het zal niet alleen door covid-19 zijn, maar evenzeer door de vreselijke nevenwerkingen van dit moordende virus. De maatschappelijke ongelijkheid die hardnekkig blijft bestaan, wordt alleen maar groter. Denk aan de kwetsbaren, de kinderen en jongeren in een moeilijke thuissituatie: ze stonden al niet op de eerste rij. Wat gebeurt er nu met hen? De welgestelde middenklasse die de lockdowns nu allemaal wat ongemakkelijk vindt, zal het wel overleven. Enfin, dat hoop ik oprecht voor ons. Maar wat dus met al de anderen? Wie zal er nog zijn na corona?

'De mensen hebben nood aan perspectief', wordt gezegd. Prima, maar over wiens perspectief gaat het? Het is tijd om hier nu grondig over na te denken, en om er nu een concreet en actiegericht beleid rond te ontwikkelen. Opdat het virus onder controle blijft en het zorgsysteem niet overbelast geraakt. Maar ook om te maken dat we iedereen, ook de kwetsbare mensen, stevig aan boord houden.

Erfgoedwerk is welzijnswerk

De 'open-toe-open-toe'-aanpak is echt niet de beste. Dit gejojo is de snelste weg om u en mij elk perspectief te ontnemen. Dat kan anders. Als ik alleen nog maar kijk naar de cultureel-erfgoedsector, die ik het beste ken, zijn de mogelijkheden legio.

Ten eerste: we weten allemaal dat het mentaal en sociaal weerbaar ma-

ken en houden van mensen een van de grootste uitdagingen is aan het begin van de eenentwintigste eeuw. En dat is precies wat erfgoedwerkers doen én waar we hen voor nodig hebben. Meer dan ooit is erfgoedwerk gelijk aan welzijnswerk. Politici, beleidsmakers en experts: erken dit, en werk met hen samen. Nu meer dan ooit.

Ten tweede: leg de erfgoedorganisaties niet stil in deze crisis. Ze hebben een essentiële, maatschappelijke rol, net als het onderwijs, en zijn bereid deze op te nemen.

Ten derde: dat dit op een veilige manier kan, hebben de musea de afgelopen maanden met verve aangetoond. Ze zijn topdeskundig geworden bij het organiseren van een coronaproof bezoek, op reservatie, met mondmasker, met vaste routes op afstand, en handgels in overvloed. Een individueel museumbezoek zou steeds mogelijk moeten blijven, hoe erg het virus ons ook tart.

Ten vierde: maak van een intensieve erfgoedwerking met kwetsbare groepen een prioriteit. Denk maar aan de vele erfgoedcellen, erfgoedverenigingen, archieven, musea en andere dienstenleveranciers die ontzettend vindingrijk zijn bij het creëren van projecten en trajecten, bovenop het klassieke tentoonstellingsbezoek. Dat kan gaan van coronavrije wandelingen in de buitenlucht tot activiteiten op afstand in goed geventileerde ruimtes. Laat niet toe dat de meest kwetsbaren (opnieuw) in een isolement terechtkomen.

Een individueel museumbezoek zou steeds mogelijk moeten blijven, hoe erg het virus ons ook tart

Ten vijfde: laat (school)kinderen niet los. Kinderen – alle kinderen – hebben het recht op onderwijs en ontwikkeling. En laat cultureel erfgoed, sociaal-cultureel werk, jeugdwerk en de kunsten daar een cruciale rol bij spelen. Cultuur is deel van het onderwijs. Het is geen *nice to have*.

Tot slot. Het is onze individuele en collectieve burgerplicht om de verdere verspreiding van het virus tegen te gaan. Maar het is ook onze burgerplicht om er allemaal mee voor te zorgen dat ieder kind, elke jongere, elke volwassene de kansen krijgt om zich te blijven ontwikkelen. Opdat iedereen nog een plekje kan vinden in de wereld na corona, en niet alleen de happy few.

Olga Van Oost
Algemeen directeur
FARO, Vlaams Steunpunt
voor Cultureel Erfgoed.
Docent communicatie-
wetenschappen (VUB).

